

Bokmeldinger

Noss, Aagot, 2005: *Jølster og den gamle klesskikken*, Novus forlag, Instituttet for sammenlignende kulturforskning Oslo
205 sider, illustrert
Bokmeldar: Bjørn Sverre Hol Haugen

Aagot Noss har kommi med ny bok om folkedrakttradisjonane våre, denne gongen frå Jølster i Sunnfjord. Boka er bygd opp på same viset som fleire av dei tidlegare bøkene hennar, til dømes "Klesskikk i Tinn i Telemark. Frå tinndøklede til tinnbunad", og det er også fellestrekk med "Frå tradisjonell klesskikk til bunad i Vest-Telemark". I alle desse bøkene skildrar ho den lokale kvinneklesskikken plagg for plagg.

Hovudkjelde for boka er feltarbeid som Aagot Noss sjølv utførte i Jølster i 1963 og

1973. I tillegg står ho seg på draktregistreringane som Bunad- og folkedraktrådet har gjort, og ho har også gått gjennom dei plagga frå Jølster som er i museumseige. Alle desse draktplagga og dei munnlege kjeldene hennar kombinerer ho med skiftemateriale, kunstnarbilete og fotografi. Denne kombinerande kjeldebruken er eit varemerke for forskaren Aagot Noss, og gir oss svært grundige oversyn over draktskikken i område etter område der ho har utført feltarbeid gjennom si mangeårige gjerning ved Norsk Folkemuseum. Slike nærstudium av kulturhistoriske emne er sjeldsynte i dag. Så er det enda viktigare at forskarar som Aagot Noss får publisert materialet sitt i bokform.

Boka er rikt illustrert med foto frå eige feltarbeid, foto av gamle draktdelar og gamle portrettfotografi. Både bileta frå feltarbeida og gjenstandsfotografia er fyrst og fremst dokumentariske. Difor må ein som lesar også ha fokus på informasjonsverdien framfor estetikken. Boka er elles lik i form og uttrykk som tidlegare bøker av same forfattar, slik at ein også utsjånadsmessig får kjensle av samanheng frå bok til bok.

I fleire av områda Aagot Noss har vori på feltarbeid har ho dokumentert siste ledd i ein levande folkedrakttradisjon. I Øvre Hallingdal hadde ho mange informantar som gikk tradisjonelt kledd, og i Tinn i Telemark dokumenterte ho korleis ein av dei aller siste folkedraktbrukarane kledde seg i kvardag, helg og til kjerke. I Jølster var folkedrakta ute av dagleg bruk da ho kom dit på feltarbeid. Men bruressølv var i

bruk i ubrotten tradisjon (og er det framleis i dag), og dette dokumenterte Aagot Noss.

Bruresølvet, medrekna alt av klede og utstyr som hører til, er innhaldet i fyrste kapittel i boka og utgjer ein hovuddel av framstillinga. Her er draktdelar så vel som påkledning presentert. I Sogn og Fjordane er denne typen brureutstyr berre kjent i Jølster, der bruresølvet har vori i bruk sidan 1600-talet – med røter enda lenger attende. Andre plassar i fylket har dei brukt brurekrone av yngre type, mens bruresølvet frå Jølster, som er av lad-typen, har slektskap med brurelad frå andre kantar av landet. Det er altså svært alderdommelege element i ubrotten tradisjon vi får kjennskap til i denne delen av boka.

Den vidare framstillinga av klesskikken tar føre seg klede frå både 1700-, 1800- og 1900-talet. Fleire av informantane som Aagot Noss tala ved, hadde sjølv vori folke-draktkledd i barndommen sin og til konfirmasjonen. Sjølv om dei ikkje lenger brukte kleda dagstøtt kunne dei fortelja og vise korleis til dømes hovudplagget vart stelt og kledd på. På dette viset er boka frå Jølster mest lik på boka frå Vest-Telemark, der forskaren heller ikkje møtte folkedraktberarar, men noen som hugsa korleis klesskikken var den siste tida med tradisjonsbunden bruk. Og når det ikkje finst tidlegare dokumentasjon av draktskikken i Jølster, fortel dette oss kor riktig det var at Norsk Folkemuseum prioriterte denne typen feltarbeid frå 1950-talet og framover.

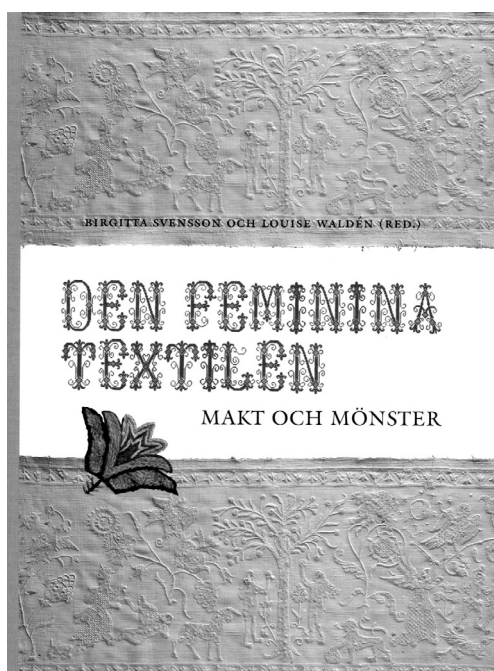
Eit eige kapittel handlar om ytterplagget ”køyse”. Dette er i all hovudsak ein sjølvstendig artikkel som Aagot Noss tidlegare har publisert, og den detaljfokuserte lesaren kan merke at skrivemåten og analysen er litt annleis enn i resten av boka. På same måten er det Noss publiserte om bruresølvet frå Jølster i boka ”Lad og krone” innlemma i denne boka. Begge desse

kapitla er viktige bidrag til å forstå heilskapen i draktskikken i området, og dei styrkar den totale framstillinga. Kapitlet om tekstilhandverk, ”Frå ull til ty” verkar å vera mindre integrert i boka som heilskap, mens kapitla som kjem etter dette – om kjerkeklede kontra klede brukt utanfor kjerka, om høgtider i livet og gjennom året – verkar å stå i tettare kontekst til hovudkapitla i boka. Men som ein raud tråd gjennom heile boka og heile forfattarskapen til Aagot Noss går nemningsbruken knytt til klesskikken. På det viset er ho med på å halde i live lokale ord og uttrykk som elles fort kunne bli borte. Ho forklarar dei også og let dei gli inn som naturleg del av teksten.

I dei to førre bøkene frå same forfatteren, med Tinn og Vest-Telemark som emne, presenterte ho også korleis siste ledd i den tradisjonsbundne folkedraktskikken gikk over i moderne bunadbruk. Dette er det lite om i boka frå Jølster. Difor sitt eg att med noen spørsmål, til dømes korleis dei stutte, svarte trøyene som er på så mange av dei gamle fotografia har sett ut og kor lenge dei var i bruk. Kragar med blondepynt og halsknapp er også høgfrekvente på bileta, men blir ikkje forklart i teksten. Eg får heller ikkje eit klart bilete av kva tid overgangane frå eldre til yngre lag i draktskikken skjedde. I den tidlegare nemnde boka frå Vest-Telemark er klesskikken delt inn i fleire epokar, noe som kunne ha letta forståinga av tradisjonane frå Jølster også – om kjeldematerialet er slik at dette let seg gjera. Så gjer det mindre at ikkje bunadbruken på 1900-talet har fått stor plass; den er mangfaldig nok til å bli presentert for seg sjølv.

Aagot Noss held på imponerende vis fram med å publisere kjeldematerialet ho sjølv samla inn gjennom ei lang yrkeskarriere. Boka om klesskikken i Jølster står seg godt side ved side med dei tidlegare pub-

likasjonane. Utgangspunktet, det primære kjeldematerialet, har vori litt ulikt for dei ulike geografiske områda ho har forska på, likedan har tilfanget av supplerande kjeldemateriale og tidlegare litteratur vori ulikt. Difor blir også bøkene litt ulike, men like fullt informative, velstrukturerte og interessante. Eg vonar at Aagot Noss får høve til å halde fram å publisere det rikhaldige feltarbeidsmaterialet sitt.

Birgitta Svensson og Louise Waldén (red.), 2005, *Den feminina textilen. Makt och mönster*. Nordiska Museets Förlag, Stockholm. 218 s. Illustrert. Anmeldt av Tone Rasch

I boktittelen *Den feminina textilen* konstateres en sammenheng mellom det tekstile og det kvinnelige. Påstanden kan virke selvsagt. Vi er også i dag vant til at det er

kvinner som både interesserer seg for og er ansvarlige for tekstil, enten det dreier seg om håndarbeid som patchwork eller strikking eller innkjøp og vedlikehold av familiens klær. Sammenhengen er så åpenbar at den kan oppfattes som på grensen til meningsløs. Men sammenhengen er i høyeste grad kulturelt betinget, og det er derfor både viktig og tankevekkende at den problematiseres slik det gjøres i denne antologien.

Boka har undertittelen *Makt och mönster*. Dermed settes det opp nok et begrepspar som skaper et enda sterkere fokus på tittelens problemstilling. Makt kan sies å ha en forankring i kjønnsaspektet, mens mønster har flere betydninger. Mange tekstiler har tydelige og dekorative mønstre, og tradisjonelt har mye av den tekstile interessen knyttet seg nettopp til disse. Men ordet mønster kan også brukes mer overført, for eksempel som i kjønnsrollemønstre. Tittelen understrekes av bokas grafiske utforming. En tekstil i hvitsømbroderi pryder den stive permen, og plasserer boka trygt inn i tradisjonen av påkostede bøker om folkekunst og kunsthåndverk. Men også motivet som er valgt, har en dobbelt bunn. Det er syndefallet, som i høyeste grad har et kjønnsfokus og som dermed kan sies å være med på å føre leseren inn i relevante problemstillinger.

Tittel og omslag indikerer viktige og interessante perspektiver både i forhold til kjønn og tekstil. Redaktørene, etnologene Birgitta Svensson og Louise Waldén, gjør i innledningskapittelet "Att hävda det textila" rede for bakgrunnen for boka og hvilke tanker de har hatt omkring temaet den feminine textilen. Deretter kommer fem biografiske artikler om en rekke kvinner som særlig i perioden 1900 til 1950 bygget opp de svenske kulturhistoriske museenes tekstilsamlinger. Boka tar mål av